

ЗАВОЛОКА

Лариса Олександрівна

старший викладач, Університет
митної справи та фінансів, м.
Дніпро

КЛОКОВАЛілія Олександрівна
klokova@i.ua

студент, Університет митної
справи та фінансів, м. Дніпро

ТУМАСЯНКарина Геннадіївна
karina.tumasyan97@gmail.com

студент, Університет митної
справи та фінансів, м. Дніпро

УДК 368.5(477)

СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**INSURANCE OF RISKS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES**

У статті розглядається страхування ризиків сільськогосподарських підприємств. Виявлені тенденції щодо розвитку агрострахування в Україні. Досліджено досвід страхування сільськогосподарських ризиків у зарубіжних країнах. Внесено пропозиції для розвитку даної галузі страхування.

В статье рассматривается страхование рисков сельскохозяйственных предприятий. Выявлены тенденции развития агрострахования в Украине. Исследован опыт страхования сельскохозяйственных рисков в зарубежных странах. Внесены предложения для развития данной отрасли страхования.

The article examines the insurance risks of agricultural enterprises. The trends of development of agricultural insurance in Ukraine. The experience of agricultural insurance in foreign countries is investigated. The proposals for the development of the insurance industry are given.

Ключові слова: агрострахування, майнове страхування, страхування відповідальності, довгострокова тенденція, короткострокова тенденція, страхова премія

Ключевые слова: агрострахование, имущественное страхование, страхование ответственности, долгосрочная тенденция, краткосрочная тенденция, страховая премия

Keywords: agricultural insurance, property insurance, liability insurance, long-term trend, short term trend, the insurance premium

ВСТУП

На сучасному етапі аграрний сектор є надзвичайно важливою ланкою у розвитку української національної економіки. Проте сільське господарство є одним з найбільш ризикованих видів бізнесу, адже результати його діяльності значною мірою залежать від природних явищ. Кожного року сільське господарство потерпає від несприятливих погодних умов, наслідком яких є зниження врожайності, значно менший від запланованого обсяг валової продукції сільськогосподарських культур та інші негативні явища які ведуть до збитковості сільгоспвиробника.

Тому постає завдання мінімізації ризиків аграрного сектору, вирішенню якого сприяє страхування, яке дозволяє, через відшкодування понесених збитків,

стабілізувати розвиток виробництва. Але на жаль, сьогодні, страхування сільськогосподарських підприємств не набуло значного поширення. Отже, актуальність теми є безумовною.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні сучасного стану розвитку страхування сільськогосподарських ризиків та шляхів вирішення цих проблем, задля стабільного розвитку сільського господарства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблемі страхування ризиків сільськогосподарських підприємств займалися В.В. Кипоренко, О.В. Ковальова, О.І. Корницька, Т.І. Пізняк, В.А. Чудовська, А.М. Залетов, С.А. Навроцький, В.М. Опарін, С.С. Осадець, В.Й. Плиса, П.А. Стецюк, К.Є. Турбіна. Внесок цих науковців важко пере-

оцінити, але питання ще є відкритим і потребує глибокого дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасне страхування аграрного виробництва - це система заходів щодо організованого спеціальними страховими державними і недержавними органами захисту майнових інтересів громадян, організацій та установ зв'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції у разі випадку певних подій за рахунок спеціально створених грошових коштів [7].

В Україні аграрне страхування поки ще отримало значного розвитку. Перш за все, це пов'язано з недовірою населення України в питаннях, пов'язаних із сільськогосподарським страхуванням. Сільськогосподарські підприємці переконані: страхові компанії будуть тільки забирати в них гроші і намагатися законними та незаконними засобами уникнути відповідальності у відшкодуванні збитків. Страховики, в свою чергу, вважають, що фермери мають бажання отримати більшу компенсацію, ніж їм належить, для того, щоб за рахунок страхової виплати покрити збитки від поганого ведення господарства. Тож, потрібно розірвати цю взаємну недовіру, для успішного розвитку сільськогосподарського страхування в майбутньому. Це можна зробити за допомогою нового продукту страхування, який має бути прозорий, доступний для розуміння й управління, а також потрібні ясні правила й інструкції для врегулювання й вирішення виникаючих страхових претензій.

По-друге, в умовах ринку України, що розвивається, страхування в аграрній сфері, незважаючи на те, що воно дуже необхідне для підтримки інвестування в сільське господарство – має ще дуже малий розвиток в нашій країні. В умовах ринку, що розвивається мають використовуватися нові страхові продукти, без яких інвестування в сільське господарство буде скорочуватись, що, у свою чергу, приведе до зменшення його продуктивності та заважатиме покращенню добробуту аграрного сектору економіки. Тому для розвитку сільського господарства величезне значення має добре налагоджена система страхування й банківської сфери.

Сільськогосподарські ризики на відміну від інших подій характеризуються тим, що мають системний характер. Стихійні явища, які впливають, наприклад, на врожайність сільгоспкультур, мають поширення на значній території і призводять до втрат у більшості господарств. Це веде до того, страхові компанії, які формують страховий портфель, не мають достатньої мотивації страхувати сільські господарства однієї місцевості у значній кількості, бо таким чином не виконується принцип диверсифікації ризиків. Сільське господарство не характеризується високою рентабельністю, що в свою чергу вимагає максимально зменшувати витрати. Страхування буде додатковим тягарем для сільгоспвиробника. Тому захист від таких ризиків майже неможливий без втручання держави на ринок сільськогосподарського страхування [9].

Сільськогосподарське страхування об'єднує декілька підгалузей:

- урожай сільськогосподарських культур (окрім урожаю сінокосів);
- сільськогосподарські тварини, свійська птиця, хутрові звірі, сім'ї бджіл;
- устаткування, інвентар, продукція, сировина, матеріали і багаторічні насадження [1].

Сільськогосподарські культури та тварини – це специфічні об'єкти аграрного страхування, вони відрізняються від інших об'єктів майнового страхування тим, що мають зв'язок з живою природою.

Сучасне сільське господарство України сильно піддається валютним ризикам і політичним ризикам. Навіть якщо господарство безпосередньо не займається експортно-імпортними операціями, воно може зазнати значних збитків у зв'язку зі зміною курсу національної валюти [5].

Результатом дії цих ризиків є значні коливання доходів по роках. В багатьох країнах держава активно втручається в ситуацію, намагаючись у такий спосіб зменшити проблеми, пов'язані з ризиками сільськогосподарського виробництва [2].

На багатьох прикордонних землях Херсонщини та земель території АТО не можливо безпечно проводити посівні роботи, бо багато земель заміновано або знаходяться під обстрілами, що загрожують не тільки втратами врожаю, а й людськими втратами. Технологічний процес в аграрному секторі має жорсткі часові межі. Якщо аграрне підприємство не проведе вчасно посівну компанію, то пізніше це зробити неможливо і врожаю продукції в поточному році не буде [5].

Значної втрати родючості земля може призвести не вірне чергування посівів сільськогосподарських культур. В аграрній сфері, як правило, через біологічні особливості рослин і тварин неможливо різко збільшити обсяги виробництва. В сільському господарстві також має місце високий фінансовий ризик у зв'язку з тим, що сучасні аграрні підприємства доволі капіталоємні. Багато основних засобів праці є дуже дорогими і використовуються протягом року короткий термін, вони вузькоспеціалізовані та мають великий строк окупності. При цьому потрібно залучати значні фінансові ресурси.

Ще одна особливість сільського господарства, яка підвищує рівень фінансового ризику – сезонність виробництва. У зв'язку з цим виникає потреба в сезонних кредитах, обсяг яких практично не зменшується з року в рік навіть при простому відтворенні [5]. Переважно це стосується витрат на паливо, адже, його нестабільна і постійно зростає та є дуже високими для сільськогосподарських підприємств. Так якщо, власного капіталу у підприємства вистачає на закупівлю сировини, то на добрива та паливо грошей може і не вистачити.

Загальновизнано, що необхідність державного регулювання в галузі страхування обумовлена низкою причин: страхування є чинником процесу відтворення в рамках економіки всієї країни; страхові фонди в тій чи іншій мірі є інвестиціями в економіку; створення рівних умов для бізнесу передбачає захист майнових прав страхувальників та одночасне забезпечення фінансової стійкості страховиків тощо. Страху-

вання сільськогосподарської діяльності як галузь страхової справи в даний час є найменш розвиненим. Це пов'язано з тим, що з початку реформ йде пошук форм і методів, які б відповідали інте-ресам усіх учасників процесу, формується законо-давча база і ринок спеціалізованих страхових продуктів. Відсутність на Україні консолідованих даних про поточні погодні умови, ризикові події, що впливають на стан посівів суттєво ускладнюють прогнозування ринку агропромисловості.

До особливостей сільськогосподарського страхування з державною участю в найбільш розвинених країнах (США, Іспанія, Канада) можна віднести:

- субсидування надається за всіма видами сільськогосподарського виробництва: рослинництво, тваринництво, рибництво, лісове господарство;

- широкий перелік об'єктів страхування за видами сільськогосподарського страхування, що підлягають субсидуванню;

- широкий асортимент субсидованих страхових програм, в тому числі комплексних програм, з різним рівнем страхового покриття, переліком ризиків, предметів страхування (більше 80 видів субсидованих програм, які охоплюють усі сфери сільського господарства);

- страхові програми розрізняються по регіонах, у т. ч. у залежності від регіональних особливостей визначаються об'єкти страхування, страхові ризики, виключення з покриття;

- різні рівні розмірів наданих субсидій, які залежать від рівня страхового ризику на території регіону, об'єктів страхування, переліку ризиків і індивідуальних особливостей сільськогосподарського виробника, в тому числі і стажу страхування;

- оплата страхового внеску сільськогосподарським товаровиробником тільки в тій частці страхової премії, яка повинна бути їм виплачена [8].

Досягнення необхідної результативності трансформаційних змін в аграрному секторі економіки нерозривно пов'язано з такими фінансово-економічними категоріями, як: ризик; небезпека та платоспроможність. Суб'єктивно-об'єктивна природа сільськогосподарського виробництва знаходиться під постійним впливом природних, антропогенних, техногенних, екологічних та ін. ризиків, які становлять істотну загрозу для продовольчої безпеки нашої країни. Тенденції сучасних перетворень зумовлюють потребу у формуванні цивілізованих страхових відносин в аграрній сфері з метою відтворення циклічності та безперервності процесу сільськогосподарського виробництва [6].

Аналіз міжнародної практики доводить, що успішними бувають лише ті системи аграрного страхування, в яких його учасники, – держава та страховики, – постійно координують свої дії шляхом створення спеціалізованої структури, яка постійно займається відповідним видом страхування. Україна обрала варіант пулу. Однак без залучення значної державної допомоги застосування цього механізму є неефективним. З урахуванням чого, необхідним є створення в Україні системи аграрного страхування за державною підтримкою.

На сьогодні Україна має значний потенціал для розвитку сільського господарства. При цьому одним із елементів ринкової моделі аграрного сектору має бути нова система сільськогосподарського страхування.

Така система має включати сільгоспвиробників та їхні об'єднання, які отримують страхові послуги; страхові організації та їхні об'єднання у вигляді пулу, які надають страхові послуги; уряд, який реалізує політику держави щодо стабілізації сільськогосподарського виробництва; допоміжні організації (професійні та громадські об'єднання, експертно-правові структури). Взаємодія учасників системи визначається їхніми інтересами та можливостями. Центральна роль у цій системі має належати уряду, який реалізуючи державну політику підтримки розвитку аграрного страхування, забезпечує узгодження інтересів інших учасників системи.

Для створення ефективної системи аграрного страхування необхідно створити умови для ефективного функціонування ринку, суб'єктами якого будуть страхові компанії, товариства взаємного страхування, сільськогосподарські виробники, держава. Тобто система має поєднувати в собі державну та приватну складову із балансом проблем щодо економічної ефективності та соціальної справедливості [8].

Серед подій, що вплинули на розвиток українського ринку страхування сільгосппродукції в 2005-2016 рр. можна назвати:

- прийнятий спеціальний Закон «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»;

- запроваджена окрема ліцензія на здійснення страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції;

- була розроблена низка страхових продуктів, які можуть бути використані як стандартні продукти для удосконалення діяльності ринку;

- була запущена програма підготовки та сертифікації аварійних комісарів для проведення андеррайтингу та оцінки збитку в агрострахуванні. Проаналізуємо основні тенденції ринку агрострахування в 2005-2016 роках. Кількість укладених договорів сільськогосподарського страхування в Україні скорочується (рис. 1).

Довгострокова тенденція – повільне скорочення всіх реальних показників ринку. Серед короткострокових тенденцій – прискорене зростання (в 12 разів) після введення державної субсидії в 2005-2008 рр, різке скорочення (в 6 раз) через скасування субсидій у 2009 році, зростання середніми темпами (в 3 рази) і адаптація ринку до роботи в умовах відсутності субсидій в 2009-2013рр, нове скорочення, викликане загальним економічним спадом в 2013 році [10].

Обсяг зібраних страхових премій в гривні зростає, проте це є відображенням інфляційних і девальваційних процесів (рис. 2).

Найбільше страхових договорів було укладено в Полтавській області, найбільша застрахована площа на Хмельниччині, а за об'ємом зібраних премій лідирує Полтавщина (табл. 1).

Найбільша кількість договорів уклали компанії: АСК «ІНГО-Україна» (36,2%), СК «Універсальна» (19,7%), СК «ПЗУ Україна» (15,5%) і УАСК «АСКА» (12,6 %). (Рис. 4) [3].

Для популяризації та розвитку страхування ризиків сільськогосподарських підприємств ми пропонуємо:

- покращити культуру страхування у споживача шляхом його страхової освіти через ЗМІ;
- створити прозорий та чіткий механізм співпраці усіх суб'єктів сільськогосподарського страхування;

- диверсифікувати ризики серед страховиків України. Це дозволить забезпечити належне страхове покриття та зменшити ймовірність настання катастрофічних страхових випадків;

- запровадити обов'язкове страхування сільськогосподарської продукції. Це дозволить сільськогосподарським товаровиробникам отримати державну підтримку або пільги, у тому числі і використання спеціального режиму оподаткування.

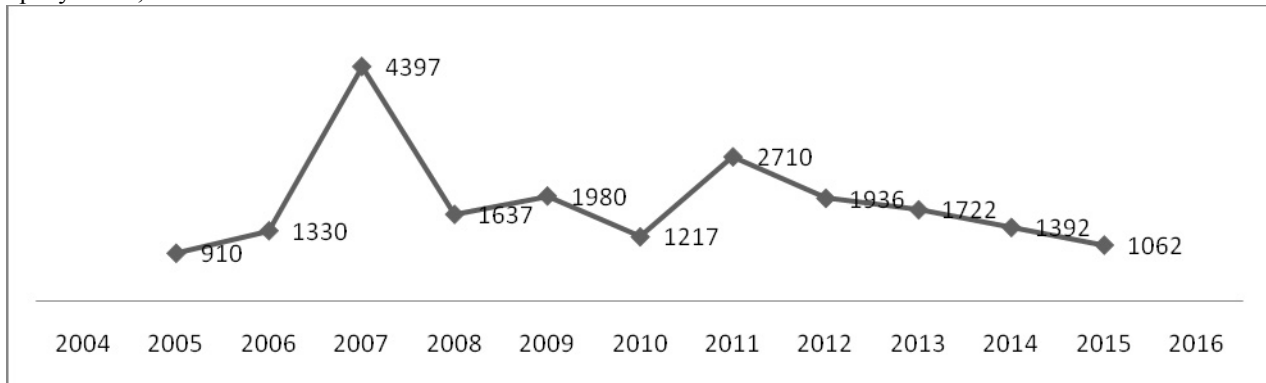

Рис 1. Динаміка кількості договорів агрострахування (2005-2016 рр.) [3]

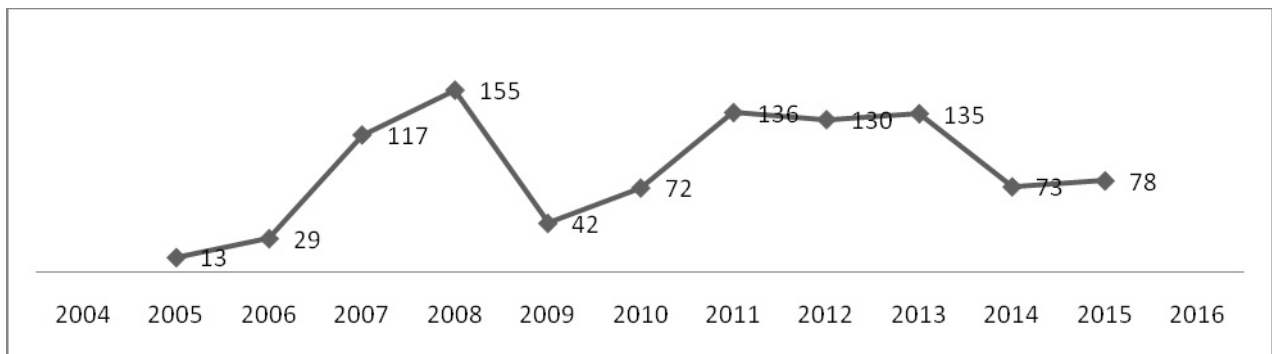

Рис 2. Динаміка зібраних страхових премій, млн. грн. (2005-2016 рр.) [3]

Таблиця 1

Ринок страхування у 2016 році: Результати за областями [3]

За кількістю договорів	За показником застрахованої площі	За об'ємом зібраних премій
Полтавська (40)	Хмельницька (62.1 тис. га)	Полтавська (6.2 млн. грн.)
Хмельницька (27)	Полтавська (53.9 тис. га)	Херсонська (4.8 млн. грн.)
Чернігівська (26)	Сумська (34.3 тис. га)	Хмельницька (3.9 млн. грн.)
Тернопільська (24)	Херсонська (26.5 тис. га)	Сумська (3.6 млн. грн.)
Сумська (23)	Чернігівська (26.0 тис. га)	Миколаївська (2.7 млн. грн.)

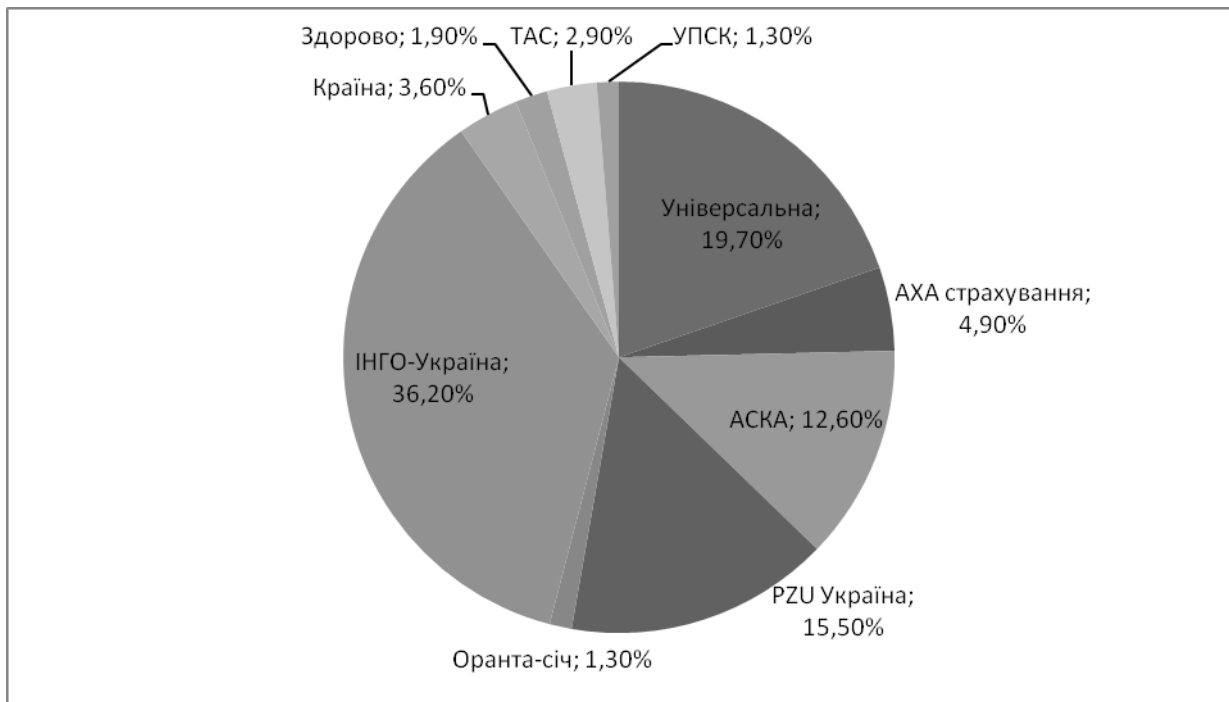

Рис 3. Відсоток укладених договорів в страхових компаніях у 2016 р. [3].

ВИСНОВКИ

Таким чином, розвиток аграрного сектору залежить не тільки від ринкового середовища, фінансово-економічної ситуації, законодавчої бази, а й суттєвим чином залежить від погодно-кліматичних умов, тому сільське господарство є одним із найбільш ризикових видів бізнесу. Ефективним засобом захисту свого господарства - це саме страхування.

Ринок сільськогосподарського страхування демонструє тенденцію до повільного скорочення: зменшуються всі реальні показники його діяльності (кількість укладених договорів, обсяг застрахованих площ і зібраних страхових премій в реальному вираженні). Сільськогосподарський ринок України вимагає розвитку, зокрема, вдосконалення регулювання та надання системної підтримки цього сектору.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради, 2002, № 7, ст.50. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/357-16>
2. Аграрний страховий пул. Агрострахування як інструмент управління ризиками в сільському господарстві [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uaip.com.ua/agrostrakhuvannyaayak-instrument-uvrav/>
3. Ринок агрострахування України «Фокус на 2014-2016 роках» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forinsurer.com/news/16/04/08/33709>
4. Алескерова Ю.В. Удосконалення державної підтримки сільськогосподарського страхування /

Ю.В. Алескерова. – К.: «Облік і фінанси». – № 4(66). – 2014. – 157 с.

5. Дем'яненко С.І. Економіка та підприємство. Збірник праць – Київ, 2000. – 227 с.

6. Дранус В.В. Організаційно-економічна модель управління страхуванням виробничих ризиків з державною підтримкою в сільському господарстві // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія]. Серія: Економіка. – 2016. – № 275, Вип. 263. – С. 18-23.

7. Коваленко Т. Правове регулювання страхування АПК / Т. Коваленко // Право України. - 2013. - №4. - С. 25-32.

8. Лебідь В.С. Аграрне страхування як шлях до покращення фінансового забезпечення аграрного виробництва // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. – № 7. – С. 114-123.

9. Пластун В.Л. Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств / В.Л. Пластун // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2008. – №12/1(33). – С. 58-62.

10. Пономарьова О.Б., Вербицька Л.С. Аналіз розвитку страхового ринку України в умовах змінного внутрішнього та зовнішнього середовища / О.Б. Пономарьова, Л.С. Вербицька // Економіка і Фінанси: науковий журнал. – 2014. – № 11. – С. 31-38.